

Registered at the General Post-Office for transmission abroad.

ԵՐԿՐԱԳՈՒՄԷՐ

ԼՐԱԳԻՐ ՄԱՆՁԵՍՏԵՐԻ

ՔՐՂՔՐՍԿԱՆ, ԳՐՔՎՍՆ, ԳԻՏՆԱԿԱՆ, ԿՐՕՆՔՎԱՆ ԵՒ ՍՈՒՆՏՐՔՎԱՆ :

Հրատարակիչն, մատակարարութեան է-բաժնու-դրո-
ւեան գրասենեակն է Գրասենեակը :

—Մասնագիտացող, գրքի է-պահանջ (ազատ է ծա-
խուց փոփոխել) ուղղելու յանձնարարութեամբ Վ.
Շահնազարիանց, գրքի է-պահանջ :

M. le Chevalier K. Vardapete Shahnazariantz,
151, Rumpfords Street, Manchester, (Angleterre.)

Տարեկան գինն հանդիս է ծախողի, որ երբեք
Անգլիոյ է-Տրանսպորտի լոգոստի է-պահանջ, է 25 շ. փ.

- Այն գրքերն որոնք փոփոխելու ծախուց անհարկ
վերայ է :
- Վեցամսեան 13 ,,
- Եռամսեան 7 ,,
- Մէկ երեքի գինն Գրասենեակը է 5
- Մյուսը 7
- Բաժնուդրո վերցուցիլու ամեն ամսոյ ղեկին է-պահանջ-վերցնելն :

Ստորագրութեան տեղիքն են Կոստանտնուպօլիս Մարդիս Աղայ Մ. Հիսարեանի սենեակն ի Ղաթթա . — Իզմիր Մարիոսեան Յակոբ Աղայի սենեակն . — Հայկոյ Յովհաննէս Աղայ Գիւրգիսեանի սենեակն . — Ս. րբ Երուսաղէմ Սրբանապատիւ Եսայի Վարդապետի սենեակն . — Աղերսանդրիա (Եգիպտոս) Տէր Գասպարեան Ղազարոս Աղայի սենեակն . — Կաղիթա Սրբաբարոս Աւագ քահանայ Տէր Յովհաննէս Խաչիկեանի սենեակն . — Բաթնայի Պ. Մանուկ Որդանանեանի սենեակն . — Լոնդոն Աղայ Մարտիրոսի սենեակն . — Փարիս Աղայ Պօղոս Արփա ճեանի սենեակն : Առ այժմ ուղղորդներն իրենան վերոյգրեալ սենեակոց մէկէն ստանալ մինչև որ յատուկ գործակալներ հաստատուի բազմապէս և ընթերցասէր բազարներ :

ԲՈՎԱՆ ԳՐԱԿՈՒԹԻՒՆ :

Տեղեկութեան փոխադրութեան Բաժնագիր . — Օտար-
ներն Կայսերական Բանակ . — Տեղեկութեան Ձեռագիր-
բանակներն . — Այլ է-պահանջ . — Մատակարարելու Ան-
բանակներն է-պահանջ . — Մատակարարելու Մարդ . — Կէ-
րանայի Փոփոխութեան . — Այլ է-պահանջ . — Այլ է-պահանջ
Անանանակն . — Օտարան Փոփոխութեան Ուղղութեան . — Հա-
տար . — Ձեռագիր Գրասենեակ . — Մէկ Մասնագի-
տացողի Անանանակն . — Անանանակն :

ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

Ամերիկայի եւ Եւրոպայի հիւսիսային հորիզոն-
ներն, որ ըստ օրէ, պարզելուն տեղ, երթալով
կերթան և կ'ընկնան աշխարհաշէն արուեստներն
և վաճառականութիւնն ջրակորոր ընելով և
ամեն միտք տաղնապի մէջ բռնելով :

Երկրագունդն կ'յուսար, իր 15 Համարին մէջ,
թէ Եւրոպայի լուսաւորեալ լուսած ազգերն հրա-
նոթով և սուխով իրարու խօսք հասկնելուն
տեղ, բանաւոր տրամաբանութեամբ և իրաւա-
խոհութեամբ գիրար համոզելն և իրենց իրաւունքն
պաշտպանելն : Ասիկա այսպէս ըլլալու էր հարկաւ,
և այլազգէ կ'ընար ըլլալ անտարակոյս, եթէ
անոնք արտարին բազարավարութեան հետ քիչ մի
ալ սրտի ուղղութիւն և ողջամիտ վարք անենային

և ոչ թէ տու աչօք բաղարարութիւնն, իբրև
ղիմսիկ այն թագուն գարշիկի առեւութեանն,
ոխակալութեանն և դարանակալութեանն, զոր
չատ պետութիւններ իրարու դէմ կ'ընթան ի
սրտէ և ծիծաղոտ դէմքով կ'ապարուակեն այն-
պէս որ, Բալթիկի ափերու վերայ նետուած
թնդանօթներու բուն հեղինակներն ուրիշ տեղեր
իմտուել հարկ է. և իսկական պատերազմողներն
իրև զործարարներ աներեւոյթ և հեռաւոր շար-
ժիչներու :

Գանձարգի և Գերմանիոյ մէջ կ'ուրն սկսելն
ի վեր Պրուսիայից հարիւրաւոր նաւակներ երկա-
թ ուղիներով Հիւսիսի ծովն խաւրեցին. և 3,000
գնաւոր 120 նաւակներու մէջ լեցունելով Յունիսի
28ին Ալէքի կղզին արշաւեցին և առին բաւական
յամաւ և արիւնահեղ կ'ուրն յետոյ, ուր Գանձերն
2,500 և 3,000 մարդ կորսնցուցին, որոց մէջ կան
81 աստիճանաւորներ : Պրուսիացոցից, կըսեն
թէ, 3 աստիճանաւոր մեռան և 17 հոգի ալ վիրա-
ւորեցան . իսկ սպանուած և վիրաւոր սոս-
կական զինուորաց թիւն 300 ի կ'ստանի : Գա-
նձերու մնացեալ զօրքն բաշտեցաւ Ռեկթը և
Սանդերսկով, ուր ոչ անազան, հաւանականա-
բար, Պրուսիայից անոնց այցելութիւն ընելու
վարձ պիտի ընեն : Սոնդերբուրգ ալ ըստ մասին
այրեցաւ : Գանձերն Ալէքի պարպելով 2 փորրիկ
նաւ օդն հանեցին որոշակի թշնամիի ձեռքն
չէյնան :

—Տրանսա Ալգերիի վտարանջուցիւնն բոլոր-
ովին զապերու մօտ է : Զորավար Մարտիրոսի
Յունիսի 1ին խաւրած հեռաւորն կ'ամուսնանէ թէ
Տիւտոսի տալուամբ ցեղերու ամրոցներն առնու-
նուցան և ընտիրչներն առանց ինչ պայմանի
անձնատուր կ'ուրն . որոցմէ 4,000 հոգի զերթ
բռնեցին այլոց հնազանդութեան երաշխաւորու-
թեան համար :

—Հիւսիսային Ամերիկայի թերթերն ստիպու-
մարդահունձի լուրեր կ'ընեն մեզ : Չին շողենաւան
Նիւ-Եօրկէն Յունիսի 23ին մեկնելով Լիւրպուլ
հասաւ Յունիսի 1ին : Պետերսբուրգի առման
լուրն սուտ ելաւ . այլ անոր յանդիման մէկ ահագին
կուի տեղի ունեցաւ, որոյ վերայ հասած տեղեկու-
թիւններն թէ և կարճ են . այլ պարզ : Յունիսի
17ին Ֆէդէրալներն Պետերսբուրգի արտաքին
ամրոցներու վերայ յարձակեցան և բաւական
գերի և թնդանօթ առին : Անոնք ամենայն զօրու-
թեամբ 18ին ներքին ամրոցներու վերայ վազեցին .
այլ չ'յաջողեցան . կէսօրին և կէսօրին ետև կրկին
անգամ յարձակեցան . այլ առջինի պէս, կոտոր-
ուելով ետ մղուեցան . և երկու աւուր մէջ
8,000 մարդ վիրաւոր և մեռած կորուսին : Այն
ամայ 20ին սպարապետ Գրանտն կ'ամուսնանէ թէ
Պետերսբուրգէն մէկ կէս միլ հեռի ամրացեր էր,
ուսկէ կ'ամրակոծէր յիշեալ բաղարն : Աստ կ'ազ-
րին լուրերն : Բըստըր Պետերսբուրգի և Ռիվմոնդի
մէջ եղած երկաթուղին բաղում միլ աւրեց . և

Վրանսոյն այլ կողմնական գործողութեան զբաղած է, որը թողուն պահել կուգէ առ այժմ :

Ռիմսնդի թերթերն կյաւելուն թէ Հոնտեր լինչորդի վերայ յարձակեցաւ . և յետս մըղուեցաւ :

Չարստոնի պահակապետն բաղարն ուրակոծութենէ ազատելու համար հինգ հրահարային զօրապետներ (գերի) անոնց կրակին նշաւակ ըրաւ, և իմացուց պաշարողներուն, որք իրենց կառավարութեանն ծանուցանելով՝ հրաման առին որ իրենք ալ 5 հարաւային գերի գորապետներ անոնց կրակին նշաւակ ընեն :

—Չինաց լրագիրներն Անգլիայի եւ Սարսոն գնդի, որ կորդոն Գնդապետի հրամանին տակն է, Շանգ-Շո-Փու քաղաքի վերայ ըրած ճախողակի յարձակումն կճանուցանեն, ուր 6 եւրոպացի աստիճանաւոր սպանուեցան և 21 հոգի վիրաւորեցան :

—Լորդ Գրէյ անցեալ զիշեր, լորդերու խորհրդարանի առջև զբաւ իր խոստացած զեկուցումն Անգլիոյ և Յապոնի յարաբերութեանց մասին, պահարակեց Բրիտանիոյ կառավարութեան բռնած ընթացքն այն եւ այլ արեւելեան ազգերու նկատմամբ և յաւելուց թէ հարկ է թագուհիին ուղերձ մատուցանել խնդրելով որ Յապոնի հետ եղած դաշին մէջ «երկու տէրութեանց մէջ բարեկամական առեւտուրն եւ երթեւեկն ջանացուի գորացնել երկու աշխարհաց փոխոխակի բարօրութեան համար :» Կոմս Ռոբըլ ապահովիչ ոճով պատասխանեց : Եւ պաշտօնաբար խօսեցաւ բազմաթիւ Անգլիացուց անուանարկ ընթացքի վերայ դուրսի երկիրներու մէջ եւ յաւելուց թէ մեր գործակալներն ամեն ճիգն կ'ընեն որ գեղութիւններն շտկեն . եւ թէ գիտէ ինքն որ այն պիտի բաներ այլ ևս չպիտի պատահին : Ատոր համար կոմս Գրէյի որոշումն 11 բուէից դէմ 30 բուէից առաւելութեամբ մերժուեցաւ :

—Պրուսիացիք բոլոր Յուդանդի տնտեսութիւնն իրենց ձեռքն առին . եւ Պաներու գործակալներն իրենց գործակալաց տեսչութեան տակ գրին, որոց յանձնուած է հարկահանութիւնն . որուն, իրեւ յաւելուած, Կոմսնհագէն եկած մէկ հեռագիր կ'հաստատէ թէ բնակչաց վերայ ամենածանր տուրք դրուեցան :

—Գերմանիոյ միաբանեալ տէրութիւններն իրենց զօրքն կ'աւանդեն, որ աւուր, Պաներու հողին վերայ եւ թշնամական գործողութիւններն այն աստիճան կամին սաստկացունել որ Անգլիոյ կառավարութիւնն զինեալ միջամտութիւն ընելէ հրաժարի : Անոնց միտքն է, բոլոր կղզիներուն տիրելն յետոյ Կոմսնհագի վերայ քալել :

—Հասարակաց Խորհրդարանին մէջ երէկ գիշեր Պ. Վիսպայելի Պաներու-Գերմանացուց պատերազմի վերայ հակաճառութիւն պիտի բանար : Եւ իննորդ պիտի խորհրդարանէն յայտնել թէ Տերութեան վարչութիւնն չկրցաւ ոչ միայն Պանսմորդի ամբողջութեանն եւ անկախութեանն օգնել . «այլ եւ Անգլիոյ օրինաւոր ազգեցութիւնն Եւրոպացի տրքունեաց առջև նուաստացուց եւ խաղաղութեան երաշխաւորութիւններն պակսեցուց :»

—Տունիսի թէյն 4,000 զօր խաւրեց սպասարաներու դէմ : Կորագոյն տեղեկութեանց նայելով՝ Տունիսի սպասարանութիւնն ոչ ինչ հողորդակցու-

թիւն չունի Արգերիայի սպասարաններուն հետ :

—Աֆղանիստանի Ամիրն իր եղբարցով մէկուն յաղթեց, որ Բրիտանացուց երկիրն փախաւ : Ամիրն կ'պատրաստուի այժմ իր միւս եղբարց վերայ յարձակիլ :

Բ Ա Մ Բ Ա Կ
[Տէս րիւ 16]

Հունդի ընտրութիւնն, շատ անգամ, երկրագործի աշխատութիւնն երեքապատիկ աւելի կ'վարձաւորէ : Վարելու, ցանելու, բազմանելու, ջրելու եւ քաղելու աշխատութիւնն Չինացիքն եւ Ամերիկացիքն հաւասարապէս կ'բաշեն . սակայն մինչ առջինն իր բամբակի լիպրէն հազիւ 20 փենի կ'ծախէ, Սի Ալլանդն՝ իրենն 50 փենի կ'վաճառէ, որով թէ եւ համահաւասար աշխատութեամբ, այլ Հունդի ընտրութեամբն մէկն օ/օ 20 կ'չափի, միւսն՝ օ/օ 50, ըսելէ որ առջինն 30 աւելի : Պարծեալ, հմուտ երկրագործն շէկ և կարմիր հող ընտրելով իր բամբակի արտին համար, մէկ լիպրէ ցանած հունդէն քսան լիպրէ հունդ կ'ստանու և այն համեմատութեամբ ալ բամբակ . իսկ միւսն կ'աւալին, աւազուտ և սև հող ընտրելով՝ մէկ լիպրէ հունդէն հազիւ 8-10 լիպրէ հունդ կ'ստանայ և այն չափով ալ բամբակ . ըսելէ որ հմուտ երկրագործն իր ցանած հունդի մի և նոյն քանակութեամբ անգէտ երկրագործի կ'ընեն կ'ստանայ : Ուստի Ռուսիոյ ազգայիններն կրնան իրենց տէրութեան վաճառականութեան պաշտօնեայէն ամեն տեսակ լաւ հունդ ձրի և դիւրաւ ստանալ . իսկ Օսմանեան ազգայիններն կրնան նոյնպէս ամենամեծ դիւրութեամբ կամ Անգլիայէն կամ Ամերիկայէն բերել տալ չափաւոր ծախքով :

Կնայ արդ գործիներու վերայ համառօտիւ խօսելով մեր յօդուածն կնքել, աւելի ընդարձակն հետեւեալ թիւերուս պահելով : Այժմ դժուարին է, եթէ ոչ անկարելի, Հայաստանի երկրագործներուն շոգեշարժ արօր և ազօրիք առաջարկել . որոց համար սոյնընաց ճամբաներ պէտք են . թողումք առ այժմ շոգեշարժ արօր, կամն և ազօրիք, և հրաւիրումք մերիներն որ փութան ստանալ գէթ թեթեւ երկաթի արօր, ճիւղարժ մանգաղ, կամն և ազօրիք, որք Փարիսի երկրագործութեան մեծ խանութին մէջ միշտ պատրաստ կան և կ'ծախուին, թէ և առջի բերան, քիչ մի աւելի ծախք ընել հարկ կ'ըլլայ . այլ եկամուտն ալ տասնապատիկ է : Մերիներն, պէտք է, որ աղէկ համոզուին թէ որչափ արտադրութեան միջոցներն շատնան և կատարեալագործին, այնչափ ալ բերքն կ'աւանդուի և կ'աճենայ, աշխատութիւնն կ'պակսի և իրենք հանգիստ և անկարօտ կ'ապրին : Ատոր համար յառաջադիմութիւն պէտք է . այլ յառաջադիմութիւն իրական և ոչ թէ խօսքով : Քանի որ մեր այժմեան ծանր և անտանելի վէցիկի, արօր, կամն եւ ջրաղացներ գործածութեան մէջ են . տակաւին խօսքով միայն յառաջադիմութիւն կայ և ոչ թէ գործով : Այն ատեն ճամբարտ և լիութիւն բերող յառաջադիմութիւնն կ'սկսի՝ երբ մերիներն Եւրոպիոյ և Ամերիկայի կատարեալագործեալ գործիքն

ընդունելով՝ իրենց ի նախնեաց անախ ունեցածներն, ամենն ալ իրարու վերայ դիպելով կրակի կտան, և իրենց բերքի բանակութիւնն, գոնէ, տարին օ/օ 20 աւելցնեն :

Ահաւասիկ երկրագործութեան և ձեռակերտութեան յառաջադիմութեան զգալի մէկ օրինակ : Անգլիա 1697 թուին Արևմտեան Հնդկաստանէն ստացաւ 1,976, 359 լիպրէ բամբակ . և 5,915 լիպրայի ապրանք գործեց : Յիտուն և չորս տարի յետոյ, այսինքն 1751ին 2,976,610 լիպրէ բամբակ ստացաւ և 45,986 լիպրայի ապրանք : 1788ին ստացած բամբակի քանակութիւնն 20,467,436 լիպրէ էր . և պատրաստած կտուեղինաց արժէքն էր 1,252,240 լիպրայի : Քառասուն տարի յետոյ, Անգլիա բամբակ մտաւ 227,760,642 լիպրէ, և և ապրանք գործուեցաւ 13,545,188 լիպրայի արժուութեամբ : Իսկ 1858ին մտած բամբակի կշիւն էր 1,034,342,176 լիպրէ և գործուած կտուեղինաց արժէքն՝ 32,014,715 լիպրայի : Այս ցուցակէս կտուանուի որ 1697էն յ1858 թիւն Անգլիա մտած բամբակի քանակութիւնն հինգ հարիւր տասն և եօթն հազար անգամ աւելցեր է . սոսկեւ և գործուած կտուեղինաց արժէքն ապրանքի արժէքն վեց հազար լիպրայէն երեսուն երկու միլիոն լիպրայի հասեր է և անցեր : Ահա սոյնգ եւ իրական յառաջադիմութիւն, որուն, երանի թէ, մերիներն աղէկ ուշադրութիւն ընելով իրենք ալ ջանային, եթէ ոչ ձեռակերտութեան, որ տակաւին դժուարին է արևմտեան Ասիոյ համար, այլ գէթ անգործ կամ սկզբնական բերքի սրբանութիւնն տարուէ տարի շատ ցունել : Այն ատենն է, որ մեր ազգայիններն, բաւական եւ անկարօտ վիճակ ունենալէն զատ, կրնան պարծենալ նաև թէ պիտուն և յառաջադիմ երկրագործ են : Մեր յօդուածն կ'աւարտեմք Քոչինչիսի բամբակի մշակութեան վերայ սակաւ մի տեղեկութիւն տալով : Անգոնի Սուրհանդակին (քրակր) Քոչինչիսի տէրութեան Բիենհօա նահանգի եւ Լոնթիան գաւառի բամբակի մշակութեան վերայ հետեւեալ տեղեկութիւններն կ'հաղորդէ : «Այս գաւառիս մէջ երկու տեսակ բամբակ կ'ցանեն, որք են բոնգ-տո եւ բոնգ-սէ : Առաջինն Չինաստանէն եկեր է, ինչպէս իր «նաւերու երկրի բամբակ» անունն կ'ընէ . իսկ երկրորդն երկրին բնական է : Բամբակ ցանելու եւ քաղելու համար 4-5 ամիս բաւական է, որ ութերորդէն մինչև առաջին լուսինն կ'սկսէ : այսինքն Հոգտեմբերէն մինչև Փետրվար :»

«Բօնգ-տո տեսակն աւելի ձերնակ է և փափուկ քան թէ բոնգ-սէ . անոր հունդն աւելի մեծ է և դիւրաւ կ'մարբուի . բոյց թելն և կտան զօրաւոր չեն : Բօնգ-սէն դժուարին է զատել այն նախնի գործիներովն, զորս Աննամիաներն ի գործ կ'ածեն . սակայն եւրոպական ճարտարութիւնն դիւրաւ կրնայ յաղթել այս արդերիս : Անոր հունդն աւելի մանր է քան թէ բոնգ-տոյին . այլ աւելի առատ է . և Զինաստանի լաւագոյն տեսակներուն հաւասար արդիւնք կ'ուտայ . անոր թելն և կտան ալ զօրեղ են :

Այժմ բամբակն սուղ է, ուզողներն բազմութիւն են . և այն գաւառի բերքն չափաւոր էր : Հիւսիսի գաւառներու կամ Չինաց նաւակներն միայն զրեթէ զուրս կտանեն անիկա . եւրոպական առևտուրն, երեւի թէ, տակաւին մտադիր չէ եղեր տուրեւառի այս ճիւղիս, որ կրնայ զեղեցիկ շահ բերել : Երկրագոյն հողերն աւելի յարմար են բամբակի մշակութեան . իսկ աւազուտ հողերն վտիւս

եւ սակաւ փախուկ բամբակ կրերեն : Աննամիտ հողագործերն երկու տեսակի հունդերն իրարմէ խնամքով չգատելու գէշ սովորութիւնն ունին : Այս է պատճառն , որ դժուարաւ կարելի է գտնել բոնդ-տօ , որ բոնդ-սէի հետ խանութած չըլլայ , եւ անդրադարձ :

ՕՍՄԱՆԵՍՆ ԿԱՅՍԵՐԱԿԱՆ ԲԱՆՔՆ

Այս ամսուն 15ին Լիբերիալ Օթթօման բանքի առաջին տարեկան ժողովը եղաւ Սիր Վ. Քիչ Պարոնէթի նախագահութեամբ : Հին Օթթօման բանքին հաշիւները դոյուլէրէն ի վեր բանքն նոր անունովը Կոստանդնուպոլիս գործողութեան սկիզբը 1 Յունիս 1863էն ըլլալով՝ նախագահը կնշմարեցուցանէ թէ այսչափ կարճ ժամանակի մէջ բանքին Օթթանեան կառավարութեան հետ ունեցած յարաբերութիւններն կարգի դնելն և դանազան ճիւղերը հաստատելն հազիւ կարելի ըլլալով՝ արդի եղած շահը ապառնիին ըլլալիք շահերուն չափ բռնել անարդար է , և մեծ յոյս դնելով Յուստ Բաչաի ճարտար տեսչութեանը վերայ , որ կարող պիտի ըլլայ եկամուտը հաւաքելու կերպերուն մէջ եղած երկարամեայ պակասութիւններն արմատախիլ ընելու և առժամանակեայ փոքր փոխառնութեանց պէտքը վերցնելու : Նախագահը կիմանցէ որ հին Օթթօման բանքին Կարայ , Պուրբաթսթ , Իզմիր և Պերութ ունեցած չորս ճիւղերուն վրայ աւելցուցեր են Սերանիթի , Լառնա , Բիաի ու Այտընի ճիւղերը . և քիչ օրէն ճիւղավար Պրուսա պիտի բանան : Մինչև անցեալ դեկտեմբերի 31 եղած ամբողջ վաստակն է 239,000 Լ . Ս . յորմէ ծախքը հանելով՝ զուտ վաստակ կմնայ 185,680 . 10 Լ . Ս : Այս վաստակը դրամագլուխին վրայ 19օ/օ մօտ ըսել է , յորմէ 5օ/օ Լ . 48,937 շահ՝ դրամագլուխին վրայ արդէն վճարուած ըլլալով եւ վաստակէն 10օ/օ ալ պահեստի գումարին տանելով՝ զուտ կշիւ կմնայ 118,174 . 10 . 9 Լ . Ս . որուն 10օ/օ ալ բանքին հիմնադիրներուն եւ տեսուչներուն համար սեպտեմբերի ըստ հիմնական օրինաց՝ մնացած կշիւը բաժանորդաց բաժնուերու պատրաստ է : Վարչութիւնը կառավարիչ իւրաքանչիւր տարը լիբանոց բաժնի 15 շիլլին եւ 9 բենա բաժնուի , որ որպէս վճարուած նախընթաց 5օ/օ շահովը մեկտեղ՝ տարեկան վաստակի բաշխումը 16օ/օ ի մօտ կըլլայ :

Նախագահը բանքին ընդ Օթթանեան կառավարութեան յարաբերութիւնը Անգլիոյ բանքին Անգլիոյ կառավարութեանը հետ ունեցած յարաբերութեանը նմանեցնելով կաւելցնէ թէ իւր արտօնութիւններն են կառավարութեան երեւուարի հաշիւը բռնել եւ անոր բոլոր դրամական գործողութեանցը միջնորդ ըլլալ . սեղանատուններուն համար կառավարութեանէն ձրի տեղ առնել եւ Տաճկաստանի մէջ բանքնօթ հանել :

Կառավարութեան հաշիւը բռնելու համար արդէն բանքն 40,000 լիբաի մօտ տարեկան վարձք կառնէ կոր , եւ քանի որ նորէն փոխառնութիւն ըլլայ՝ այս ալ նոյն համեմատութեամբ պիտի աւելնայ :

Կառավարութեան դրամական գործողութիւններէն սպասուած օգտին օրինակ կրերէ նախագահը անցեալ տարուան ութը միլիօն լիբանոց փոխառնութեան մէջ բանքին ունեցած մասնակցութիւնը , նոյնպէս ալ , թէպէտեւ անուղղակի կերպով « Ընդհանուր Ընկերութիւն Օթթանեան կայսերութեան » անունով մօտ օրերս կազմուած դրամական ընկերութեան հետ ունեցած կցորդութիւնին . եւ այս վերջի գործողութիւնը առիթ կրանէ նախագահը Պօլսոյ դրամատէրներուն հետեւալ մեծարանքը մատուցանելու , որն որ իւր գործածած բառերովը ընթերցողաց ներկայացնել աւելի լաւ կհամարիւր « Տաճկաստանի առևտուրը , կըսէ Պ . նախագահը , երկու տարբեր տեսակի կրածնուի . մէկ մը Տաճկաստանի Եւրոպիոյ հետ ունեցած գործքերն եւ արտաքին փոխառնութիւններն . ասոնց Լիբերիալ բանքն ինքնին կրաւէ . բայց ուրիշ տեսակ մը գործքեր ալ կան , որոնց գործադրութեանը տեղական փորձառութիւն եւ հմտութիւն պէտք ըլլալով՝ Պօլսոյ դրամատէրներն յարմար գործիք են այս տեսակ գործողութիւնները գլուխ հանելու համար . Պօլսոյ դրամատէրներն հարուստ , զօրաւոր և ճարտար են . եւ բանքին վարիչները լաւագոյն դատեցին այն անձերը իրենց բարեկամ ընել քանիք միջոց (ծախս , հարութիւն) եւ աւելի անոնց գործակից ըլլալու ուղեցին բանքէ խնդրակից : » Չգիտեմք թէ այն ընկերութեան վարիչներուն մէջ մեր ազգայիններէն ալ կան , եթէ ոչ՝ նախընթաց խօսքերը պատիւ ըլլալու տեղ՝ ուղղակի ազգերնուս նախատինք են , այն ազգին , որուն ձեռքն էր քսան տարի առաջ Տաճկաստանի դրեթէ բոլոր դրամական գործողութիւնները :

Պ . Նախագահը բանքին Օթթանեան կառավարութեանը հետ ունեցած յարաբերութեանէն սպասուելին մէջ մեծամեծ օգուտներ բաժանորդաց նշմարեցնելու միտքով՝ Տաճկաստանի առևտուրին անցեալին մէջ ըրած յառաջադիմութիւնները կիշեցնէ , անտարակոյս , անոնք ապառնիին մէջ ըլլալիք յառաջադիմութեանցը դրամ բռնելով : Այս տեսակ վիճակագրական բաղաատութեանց ճաշակը անշուշտ բաժանորդք շատ անգամ առած ըլլալով՝ կերևի որ Սիր Վ . Քիչ իւր ճարտասանութիւնը դէպ ի այս կողմը գործածելու ցցուցած բաղձանքը չբաժանեցնէ որովհետեւ առջևնիս եղած յայտարարութեանը այս մասին դիմացը ծափահարութեան նշանակութիւն չեմք տեսներ : Բանքնօթի շրջանին վրայ նախագահին տուած տեղեկութիւնները սակաւ են , միայն կըսէ որ ամէնը 8,000 կամ 10,000 Լ . Ս . ի կհամար , որն որ Տաճկաստանի պէս երկրի մը եւ Օթթօման բանքի պէս զօրաւոր հաստատութեան մը համար բոլորովին անընչացոյցիչ է : Նախագահը կիստատուանի որ բանքնօթի տարածութիւնը յամր պիտի ըլլայ՝ բայց թէ որ ութը ամսուան մէջ միայն 10,000 Լ . Ս . կարող են եղեր գործածել՝ կարևոր գումարի մը հասնելու համար , ըսելով 2,000,000 Լ . Ս . ի շատ տարիներու կարօտ պիտի ըլլայ ուստի վարիչները պարտական էին միջոց մը մտածել որ Տաճկաստանի բնակչաց եղած անհոգութեանը եւ երկչոտութեանը յարթելով՝ մետաղեայ դրամի գործածութեան բանքնօթի գործածութիւնը յաջորդէ , որով բանքն իւր արտօնութեանց կարևորագոյն մասը ի գործ դնելով՝ իր ամէնէն մեծ վաստակի միջոցը ձեռք բերէ եւ միանգամայն երկրին առևտուրին մէջ փոխանակութեան դիւրաշրջելի եւ աժան

գործիք մը մանէ : Ինչպէս , քիչ մը ժամանակէ ի վեր , ուրախութեամբ տեսանք Լիօնի մէջ նորահաստատ « Քրեթի Լիօնէ բանքին նորածու բանքնօթ » , որ սովորական բանքնօթներուն տակէն յատկութիւնները ունենալէ զատ՝ իր գումարին ամեն մէկ օրուան յառաջ բերելիք սովորը ցուցնող հատուածներ ալ ունի , որ բանքն բանքնօթին գումարը վճարած ժամանակի թուականն ի վեր բանի որ գումար մնացած է նէ , այնչափ օրուան փոքրիկ շահ մ' ալ միատեղ կվճարէ , որով բանքնօթի բանքի շահով յանձնուած գումարներուն տոմսակի պաշտօն կվարէ եւ միանգամայն դրամի տեղ կանցնի : Այս տեսակ բանքնօթ Բարիդի Սօնիթէ Էնեթրալը և Քրեթի Գոնսիթն ալ պիտի արտադրեն քիչ օրէն : Այս կամ սուր մօտ բանքնօթը Տաճկաստանի բնակչաց բնութեանը շատ յարմար է . որովհետեւ սովորի հրասարդը կիճեղադրէ ամէն մարդ իր ընկերած ստակը բանքնօթի փոխելու , նամանաւանդ որ պատրաստի ստակը ուրիշ կերպով շահաւէտ ընելու միջոց մը տակաւին կարգախ Տաճկաստան : Նոյնպէս նախագահը կաւելցնէ որ նոր պղինձէ դրամներ են հայթայթեր ու կառավարութիւնը հին պղինձէ դրամները շրջաբերութեան վերցնելու սկսեր է :

Տաճկաստանի վաճառականութեան հետ բանքին ունեցած յարաբերութեանցը վրայ նախագահին տուած տեղեկութիւնները խիստ նուազ են : Անշուշտ Տաճկաստանի նման երկրի մը վաճառականութիւնը այսչափ դրամագլուխով հաստատութեան մը առջև մեծ ասպարէզ բռնալու է . եւ բանքին արդէն վաստակած տեղական փորձառութեանէն վաճառականութիւնը մինչև հիմայ նորանոր գործակցութիւններ կուսանէր . բայց մինչ ցարդ բանքն իր էութիւնը ճանչցնող հետք մը ձգած չէ Տաճկաստանի վաճառականութեան մէջ . բայց այս ուրիշ բան չէ՝ բայց եթէ իւր վիրքին թէտ թեանցը՝ արտուղը : Արդէն կորի շահաւոր յաճախող մը՝ կառավարութիւնը , ունենալով՝ պէտք չունի ուրիշ աւելի արդարացի վաստակի աղբիւրներ խնամելու մինչև այնպէս որ դուրսէն ուրիշ մարդիկ , որ երբեմն իրեն դէմ կայսերական բանքին արտօնութեանը կմրցնին , նոր ընկերութիւն մը կազմեցին Տաճկաստանի վաճառականական և դրամական գործքերուն ձեռք զարնելու նպատակով , այս է վերոյիշեալ « Գրաւմական Ընկերութիւն Օթթանեան կայսերութեան » , որն որ , որչափ որ Պ . նախագահը իրեն բանքին արարածը ցցունել կուզէ , հիմնադիրներուն անունն է և դրամագլուխին կարևորութեանէն կտեսնուի որ աւելի մրցող է բանքին քան թէ արբանեակ . եւ բանքին անոր մասնակից ըլլալու աւելի ստիպմամբ է քանիք կսօք : Ասիկայ , ըստ մեզ Տաճկաստանի եւ միանգամայն բանքին համար նպատակաւոր դէպք մն է որովհետեւ մէկ կողմէն հիմայ երկրին մէջ երկու այսպէս հզօր հաստատութիւններ պիտի ըլլան , անհնարին է որ մրցութիւնը առևտրական պիտոյքներուն հոգ չտանի . միւս կողմէն ալ Օթթօման բանքն նորահաստատ ընկերութեան ինդրակցութեանէն խթեալ վաստակի նոր աղբիւրներ գտնալու համար պիտի պարտաւորի աւելի դիմել վաճառականութեան ասպարէզը , որով ալ իւր կայսերութիւնը աւելի ընդարձակ և հաստատ հիմանց վրայ դրամ պիտի ըլլայ :

Վարիչներուն ամէն մէկ նիստին , մարդըրէն երկու լիբա վարձք և տարին 2,400 Լ . Ս . ալ յանձն

նաժողովին տրուիլ բուժարկութեամբ որոշուելէն ետքը ժողովը բաժնուեցաւ նախագահին իր շնորհակալութիւնները մատուցանելով :

Մ. Թ.

ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ՁԵՌԱԿԵՐՏՈՒԹԵԱՆ

Թուղթ շինելու նոր նիւթեր .—Պ. Մէյերն ի գործ կածէ խոտ եւ ծովային ալգ (բոյս) :

Առաջին Նաստիլոնի ատեն եղած ցամաքային պաշարումն, որով Անգլիայի գրեթէ բոլոր Եւրոպիոյ ծովային առուտունն խախտեցին, պատճառ եղաւ ձակնդեղէ շաքար հանելուն: Այժմեան Հիւսիսային Ամերիկայի ընտանի պատերազմն նոյնպէս պատճառ եղաւ, որ Եւրոպայ դուրսէն բամբակ չստանալուն համար, սկսան խոտէ և այլ բոյսերէ թուղթ շինել, որ թէև տակաւին ոչ ըստ ամենայնի կատարեալ ասկայն մեծ յոյս կայ, որ քիչ ատենէն մի և նոյն ձեւով թուղթ և այլ ամենայն յատկութիւններն ունենայ: որ ինչ ունի բամբակէ կամ ցնցոտիներէ շինածն: Պէտքն միշտ խիստ դաստոտու եղեր է մարդկանց: Բամբակի գնոյ բարձրանալուն պատճառաւ, ցնցոտիներուն գինն ալ հարկերին երեսուն բարձրցաւ. և գործարանաց տէրերն ահազողի մէջ ինկան այս գնով անգամ բուրջ չկրնալ գտնելուն համար:

Միւլիբիլի ձեռակերտութիւնն 1862ին պարգև խոստացաւ անոր, որ կարենայ գտնել այնպիսի թելաւոր բոյս, որմէ կարելի ըլլայ բամբակի խոտը շինել: Այս գիտնութեան երևան ելան և առաջարկեցին, ոմն՝ ուսենիի կճեի, ոմն՝ խաղողի մատ, ոմն՝ բարտիկի կեղև, ոմն՝ դետոնախնձորի ցողուն, ոմն՝ բուսակի մետաքս և այլք՝ այլևայլ բոյսեր: Այս նիւթերս երկու գլխաւոր պակասութիւն ունէին: 1. ամեն տեղ առատ և դիւրագին չէին: 2. անոնցմէ խոտը շինելն դժուարին էր այժմեան գործիներով. ուստի և մերժուեցան:

Պ. Մէյերն, որ Պ. Պ. Ալզոյի և ընկերաց թղթարանի վարիչն էր, աւելի բախտաւոր եղաւ. նա ընտրեց հասարակ խոտն, և որ աւելի ուշադրութեան արժանի է, ոչ լաւ և ընտիր խոտ, այլ ամենահասարակ, և ծովային ալգ (ասիկա հայերէն անուն չունի. սակայն ով որ մահլընթացութեան և տեղատուութեան ատեն ծովեզերք սրտեր է՝ անշուշտ տեսած պիտի ըլլայ այս ընդատերեւ բոյսն, զոր այլքն ամբաւ առատութեամբ դուրս կնետէ). և արտօնագիր արձնելով՝ անոնցմէ թուղթ շինեց և Գրանսայի աղգային ձեւարանին ներկայացուց, որոյ ձեւով թուղթ շինելն, մարտութիւնն և հատերուն նրբութիւնն տեսնելով՝ միջախա պատկեց զնա:

Խոտէ թուղթ շինելն և անոր կերպն և գաղտնիքն, բամբակէ և ցնցոտիէ շինածէն շատ տարբեր չըլլային զատ, անոնցմէ ալ շատ արժանազին է. որովհետև լճերու, ճահիճներու և ճախճախոտներու մէջ բուսած խոտերն քաղելու և հաւերու ծախքէն զատ այլ ծախք չունի. որոյ անասունք անգամ չեն մօտենար: Թիւրքիա, որ այնչափ անգործ երկիր ունի, Հայոց թմրեալ հանձարն,

կյուսամ, որ արթնցան, որք չըստրութեան մէջ տապալուելուն տեղ, կրնան փորձեր ընել և խոտէ թուղթ շինելով՝ իրենց ալ իրենց աղգայնոց ալ և իրենց տէրութեան ալ հարստութեան պատճառ ըլլալ:

Բ Ն Ա Գ Ո Ւ Տ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Տիպ-հեռագիր .—Պ. Վիկոմս դը Վուզին, որ հեռագիր գծերու ընդհանուր կառավարիչն է, ներքին գործոց պաշտօնէի պալատն հրահրեց Ֆրանսայի ձեւարանի անդամներէն շատերն, նշանաւոր գիտնականներ, և հեռագրութեան տեսչութեան գլխաւոր գործակալերն, որպէսզի ներկայ գտնուին այն փորձերուն, զորս ընեն պիտի Պ. Բոնելիի ասպետի գործիքով: Այս գիտնական ճարտարի տիպ-հեռագիրն արդէն Անգլիա կրանի, ուր տպարանի տաներով ամեն ժամու մէջ 25 նամակ կուտէ: Պ. Մորիս գործիքով, որ այժմ կրանի, և ինչպէս գիտեն, պայմանեալ նշաններով կվարի. 20 թել պէտք են և 50 գործաւոր մի և նոյն արդիւնքն ունենալու համար: Եթէ այնպէս յաջողին, ինչպէս որ Անգլիա յաջողեցան, Տէրութիւնն, կրսեն որ, Պարիսի, Լիլլոնի և Մարսէլի մէջ եղած գիծն Պ. Բոնելիի ասպետին տալու է:

Քարախի ծագումն .—Կանադայի մէկ օրագիրն կանգնէ, որ այն երկրի բարաւելն հանքային ածուխէն չեղբ և նոր չչինուիր. ահաւասիկ ինչ որ կիսօր այս առարկայի վերայ. «բարաւելն հանքային ածուխէն շատ կանուխ գոյացեր է և իւրաւոր անթիւ կենդանեաց մարմնոց փտութեան յառաջ կգայ, որք դէյվիսեան դարու ծովերուն մէջ կլիստային, որ և հանքային ածուխի գոյանալէն շատ յառաջ է: Ծովային բուսոց փտութիւնն ալ նոյնպէս Կանադայի և Միացեալ Նահանգաց վեմերուն ձէթ պարգևեց, որք այս հետաքրքրական նիւթովս տողորուած են: Կոլլինգվուդի խեցեաց կուղերն, ինքնին բաւականապէս կգատախանեն անոնց, որք, իբրև արգելք, կրսեն թէ անհամար կենդանիներ պէտք էին այսքան ամբաւ ձէթ գոյացնելու համար, որով լի է երկրի ծոցն: Խեցեաց կուղերն շինուած են բողբոջի տրիպոթի ըստած կենդանեաց նշխարներէն, որք Հիւրոնի ծովակէն սկսեալ մինչև Օնտարիոյ ծովակն կերթան և աւելի հեռի, արևմտեան եւ արևելեան կողմերն: Կանադայի ձիթաբեր վեմերն բուստի ահագին նիւս էին երբեմն, որ Մեքսիկոյի ծովակէն մինչև Վերին Տովակն կերթար:

Ծաղիկ ախտիկ դէմ եր դեղ .—Դարեօր Ֆրեդ-Մորիսն, որ Հալիֆարսի տուներն ուղնութիւն տանող ընկերութեան բժիշկ և նախագահն է, կհաւաստէ թէ *Saricocna purpurea* անուն բոյսն, որոյ հայրենիքն Նոր-Էլիսան է, ծաղիկ հիւանդութիւնն բժշկելու զօրաւոր դեղ է. եւ 12 ժամու մէջ կբժշկէ: Հիւանդութեան նշաններն որչափ ծանր և վտանգաւոր ըլլան, դեղի աղբեցութիւնն այնպէս զօրեղ է, որ հաղիւ անգամ կթողու մարմնոց վերայ այս ախտիս անցնելու յայտարար նշաններն: Դեղն այնպէս անոյշ է որ կարելի է խոտնել զայն խաչիկի և թլիկի հետ, որ և սոս ընկեցեաց համն

անգամ չփոխեր: Այս դարմանս, որոյ փորձն Նոր-Էլիս եղաւ, միշտ յաջողեցաւ:

(Cassell's Family Paper.)

Ա Յ Լ Ե Ի Ա Յ Լ Բ

Կուտիկ դը Լ'Եօրայ, Լոնդոնի քաղաքին, Երկրագունդի վիճակագրութիւնն կհրատարակէ: Երկրի մակերևութի վերայ 1,288,000 անհատը կընակին. որոցմէ 369 միլիոն կովկասեան ցեղէն են, 552ն Մադագի ցեղէն, 190ն Երոպայեան ցեղէն, 1ն Հեղիկ-Սմերիկեան ցեղէն և 176ն Մադագի ցեղէն:

Այս ամեն մարդկային ցեղերս 3,642 տարբեր լեզու կխօսին և 1,000 այլ և այլ կրօն կըստանեն:

Ամեն տարի մեռնողներու գումարն է 333, 333, 333, այս ինքն օրն 91,554, ժամն 3,730 և վայրկեանն 60. այսպէս մեր բազմեակի իւրաքանչիւր զարկն մէկ մարդկեղէն արտաքին վախճանն կնշանակէ: Այս վախճանիս տեղն կրունէ ծննդոց համեմատական թիւն:

Մեր մոլորակի վերայ կենաց միջական տևողութիւնն է 33 տարի: Երկրագունդի մէկ քառորդն 7 տարիէն յառաջ կմեռնի: 10,000էն մէկն միայն 100 տարեկան կըլլայ. 500էն մէկն՝ 90 տարեկան. եւ 100էն մէկն՝ 60 տարեկան կըլլայ: Պատկուած մարդերն չպակուածներէն երկար կապրին: Բարձրահասակներն աւելի երկար ապրելու ենթակայ են քան թէ կարճերն: Երկրի այլ և այլ բարձրութեանց օդի ծծելն արդէն կարևոր ծանօթութիւններ տւերէ: 1,000 անձէն 65ն կպակուին, մահաւանդ Յունիսիս և Դեկտեմբերին:

Ծնունդն եւ մահն աւելի գիշերն կպատահին: Երկրագունդի ութերորդ մասն միայն ընդունակ է դիւրուորական արուեստի:

Վիճակներն մեծ ներգործութիւն ունին երկրակեցութեան վերայ. այսպէս, 1,000 անձէն 70 տարեկան կըլլան 42 քահանայք, 40 երկրագործք, և արուեստաւորք, 32 դիւրուորք և գործակալք, 29 փաստարանք կամ ճարտարք, 27 փարձապետք, 24 բժիշկք: Ապաքէն բժիշկներն, որք կանցունեն իրենց կեանքն այլոց առողջութիւն տալով, իրենք տիրապէս կանուխ կմեռնին:

Երկրի վերայ 335 միլիոն Բրիտանեայք կան, 5 միլիոն Հրէայք, 60 միլիոն ասիական կրօններ դաւանող, 160 միլիոն Մահմետականք, 240 միլիոն Կուսապաշտք:

Բրիտանոսի եկեղեցւոյ մէջ 170 միլիոն կաթոլիկ կան, 75 միլիոն Յունական կրօն դաւանողներ եւ 80 միլիոն Բողոքական:

Մարագանկայի անդրակուրսեան իրաւունքն:

1816ին Գօյն կրօնական, որ երբորդ կարգի ծովապետ բարոն Միլիան Բարբոնի կղզին, իր կուսակալութեան տեղն կտանէր, Մաղագանկայ

կանգ առաւ : Պ. Միլիս բորբ ժողովուրդն վրդովեալ տեսաւ ծանր իրողութեանց պատճառաւ , որք , կարելի է ըսել թէ , անցեալ երեկոյնն պատահեր էին : Աղբիւսանամա—Պոյնէմերինա , կղզիի վերջին թագաւորն , մեռեր էր , կըսէին , իր 6 տղայ հետ , միանգամայն տարօրինակ կերպիւ եւ պարագայով : Գրանասյի ծովապետն հոգ տարաւ նախ ստուգել և պատմել տալ այսպիսի անակնկալ արկածի հանգամանակներն : Ահաասիկ այն ճշգրիտ տեղեկութիւններն , զոր ակնատես վկայից բերնէ հաւքեց , և Գրանասյի կառավարութեան գրած ծանուցագրին մէջ ամփոփեց :

Աղբիւսանամա—Պոյնէմերինա , որ Մադագասկարի հիւսիսային մասին կղզիէր ժառանգական իրաւամբ եւ հարաւային մասին յաղթութեան իրաւամբ , ինքն ալ յաղթուեր էր ոգելից ըմպելիքէ , որուն դժբախտաբար անձնատուր եղեր էր , որ և այնպիսի ժառանգական եղեր էր այս ընտանիքին մէջ , որ Մոսկոնոյի հրատարակած նոր Սահմանադրութեան երկրորդ կամ երրորդ յօդուածն կարտուիրէ թէ « թագուհին զորաւոր ըմպելիք խմելու չէ » :

Սակայն այս սարսափելի օդիս շատ կնամնի կատայի դաղանայ նուաճող առիւծներու եւ ինձերու դատաւեղին , որու հետ միշտ կարելի չէ անպատիժ խաղալ : Կանուխ կամ անագան , ժամանակ գալու է , որ հաշիւ տրուի պիտի . և այս ժամն Աղբիւսանամի համար զարկեր էր . — նա ջրղողութեան ակտ ստացերէր : Ս. յս իշխանս իր մտադրուած վախճանն տեսնելով , որոշեց իր գործերն կարգի դնել , այսինքն , իր յաջորդութիւնն ապահովուենէ : Նա 7 որդի ունէր , ամենն ալ այլ և այլ կնիկներէ ծնած , եւ ամենէն ալ այրիացեր էր , չգիտցաւ ճշդիւ , թէ ինչ եղանակաւ միայն մէկ հասն կենդանի էր , եւ այս նահապետական ընտանիքիս վերջին տղայի մայրն էր , Ս. յս Բենիամենիս էր , որուն թագաւորն կցանկար իր թագն անցունել . սակայն ազգային սովորութիւններն անդրանկութեան իրաւունքն հաստատեցին . ինքն ալ հաւաստի էր , որ իրմէ ետեւ յարատեւէր պիտի , ինչ և ալ ըլլար իր վերջին կամքն : Ասոր համար խորհեցաւ , իր կենդանութեանն , դժուարութիւնն վերցունել և իր 7 որդիքն կանչել տուաւ ի միասին իր մահուան անկողնոյ մօտ : Անդրանիկ և կրտսեր կատարեալ հնադանդութեամբ պաշտօնական խորհիւն վազեցին : Պահակապետն , արքայի պատուէրին համեմատ , զանոնք նախ պարտի նախափողոցին մէջ այլ և այլ տեղեր կեցուց : Ապա ըստ սուսուկութեան հասակի կոչեցին , և ամենէն անդրանիկն բնականաբար ամենէն յառաջ ընդունուելու պատիւն ունեցաւ : Քանի մի վայրկեանէն յետոյ կարգն երկրորդին եկաւ , ըստ որում թուոյ կարգին կհետեւին , ինչպէս է հասարակաց պաշտօնից ունկնդրութեանց ստեղծ :

« Մեր օգոտտափառ հայրն , կըսէին իրարու , նախասենեակի մէջ մնացողներն , ամենազգած Աղբիւսանամա , կձանուցանէ , անշուշտ , իր վերջին կամքն մեր եղբարց : Անոնցմէ ամեն մէկն հանգուցելոյ կտակին մէջ իր մասն պիտի ստանայ . » և ժառանգութիւն ստանալու մտածմունքով ամենն ալ անհամբերութեամբ կպայտակէին որ պիտան թէ արդեօր մեռածն իր գերդաստանի խեղճ կրտսերներու համար ալ ազէկ տնօրինելէր : Մինչ այս , մինչ այն , այս շատ սիրելի եղբարցմէ

հինգն արդէն իրենց ծնօղի մօտ կանչուեր էին , որոցմէ ոչ ոք չէր դարձեր . Ոստիւմա անուն վեցերորդն միայն մնացեր էր ևս և եօթներորդն , որոյ անունն մեր անհնձն չհասաւ և ասոր համար անոր արքայորդի Բենիամին կըսեմք : Գերունի թագաւորն , արդարեւ , իր որդեղով մէկն իր մահունն անկողնին մօտենալուն պէս , հայրական եղանակով անոր կկրկնէր « որդեակ՝ իմ թագաւորեղ կտամ . . . վայելչապէս վարէ՛ զայն և իմ ամենամտաւար թագաւորութիւնս շարունակէ » :

Ապա զողջով ձայնիւ հաւատարիմ և ջերմեւունքն ծառաներուն կկմկմար « ճամբա դր՛ք ամենասիրելի որդիս » : Նոյնհետոյն արբանեակներն երիտասարդի վերայ կհետուէին եւ կիխողէին , որպէս թէ նորին ամենամաղաչ Մեծութեան անարգ հպատակներէն մէկն ըլլար :

Երբ Ոստիւմայի կարգն եկաւ , ասիկա , իր եղբարցմէ աւելի անվստահ ըլլալով , սկսաւ կատաճել : Նա ազգային սովորութիւններն ազէկ զիտէր և զգուշութիւնն խորհմութիւն համարեց : Ապաքէն արքայական դահլիճն մտնելուն պէս , խորամանկ հոգեվարքի խօսքին սպասելուն տեղ , անակնկալ ծերունիի վերայ յարձակեցաւ և անոր սրտին տիղի մէկ զարկ տալով , անանց այլ բացատրութեան ուղարկեց զնա , որ երթայ իր նախնեաց շատ կամ սակաւ պատմական շարին հետ միանայ : Ապա յատկացեալ սպասողներու խումբն պատուելով և իր սպանեալ եղբարց զիակներու վերայ անշիտ իջնելով՝ սրապտի սրտուհանի առջև կեցաւ և ըսաւ ամբոխին , որ ջերմախտային անհամբերութեամբ կպատկէր իր տիրոջ վերջին որոշմանց : Նա խորհրուածայն գոչեց « Աղբիւսանամա մեռաւ . իմ բոլոր եղբայրներս անոր հրամանախախտեցան , ես միայն մնացեր եմ՝ այսօր մեր տան ներկայացուցիչն . եւ իբրև անդրանիկ մեր յեղին , ես զիս կհռչակեմ թագաւոր Մաղաչաց » :

« Ովքաննա՛ պտտախոսանեց հետաքրքիր եւ անտարբեր ամբոխն . . . կեցցէ՛ Ռադամա Ա. Մաղազասկարի թագաւորն ! »

Կենդանի մնացած իշխանին թագ կապեցին , և Բենիամին , իր փառամոլ մօր հետ , պարկի մէջ դրին և ծովն նետեցին : Եւ Ռադամա Ա. անուշութեամբ ընդունեց երոպական վաճառականներու երեսփոխաններն , որք եկեր էին շնորհատրել անոր ուրախայի գահակալութիւնն :

Ռադամա Ա. շատ տարիներ թագաւորեց , բայց քիչ յուսալով իր տոհմի ժառանգութեանց նախնի անցիցն , կարելի եղածին չափ , ամեն հարբ ի գործ դրեց որ Եւրոպայէն եկած մարդասիրութեան և իրաւանց իղէաներն պատուաստէ Մաղազասկարի ժողովրդեան խակ մտանց :

Ն Ա Խ Ա Զ Ր Հ Ե Ղ Ե Ղ Ե Ա Ն Մ Ա Ր Գ

Արշիլիոյս լրագիրն կձանուցանէ ըսելով . « Մեր Հայրենակից Պարոն Բուշեր դը Պերթս , որ ևս խաչրեղեղեան մարդոյ (1) և կկրտսեակն մնորեակնց

(1) Երկրաբանութիւն եւրոպայէն է և Հոսմէական և Բորքապական եղիմիոյսաց և հոլմաց

հեղինակն է , դտաւ վերջապէս պեղական մարդն , որոյ գործերն արդէն մեզ ծանուցելէր . և որոյ սակորներն տակաւին չէր գտեր : Երեսուն տարիէ ի վեր կինտուէր զանոնք : Դատ սոկոր անոր ցյուցերին . այլ և ոչ մէկուն մէջ պեղական յատկութիւններ գտերէր : Նա մտաւանդ կցանկար նա տեղն ի տեղն տեսնել զանոնք կամ անոնց խշտին մէջ : Այս սարագային մէջ խիշտն կամ դիւքն ամենէն սակի արժէք ունի . հոն է երկրաբանական սպասցոյցն » :

« Արջապէս անխոնջ Երկրաբանի փափազն կատարուեցաւ . և կրցաւ նա անձամբ անձին նախաջրհեղեղեան կուղէն այնչափ ցանկալի ոսկորներն հանել » :

« Ահա անոր գիւտի հանգամանքն , որ տեղի ունեցաւ Մուլին-Բիլիոն-Լէզ-Մըշվիլի քարահանքին մէջ , որ շատ անգամ առաջնոց գրուածոց մէջ յիշատակուած է , և որոյ բնական կամ անխոնջ վիճակն բազմաթիւ Փրանսացի և օտար Երկրաբաններ վաւերացուցերեն , զորս Արշիլի կհրաւիրէ ամենայն օր Պարոն Պերթսի գեղեցիկ հաւաքումն » :

« Մարտի վերջերն Հալատր բարտաշն , որ նոյն քարահանքին մէջ կրանի , տաշած մէկ դայլախաղի հետ անոր մէկ փոքր կտոր ոսկոր բերաւ , զոր հոն գտերէր : Պարոն Պերթս զայն աւազէն մարբելով տեսաւ որ մէկ խիստ աւրուած առամն է , զոր եւ համարեց մարդոյ սեղանատամն : Նա խիտն Հալատրի ետեւէն Մուլին-Բիլիոն զնայ եւ վերահասութիւն ըրաւ այն տեղին , ուստի տասարն և առամն ելեր էին . խնայաւ . որ հոն երկրորդական հող չէ թափանցեր . և խոյզն շարունակել տուաւ : Առջի օրն նոր արդիւնք չստացաւ . բայց համոզուած գողով որ հոն պիտի ըլլայ այն մարմնոյ մնացորդն , որոյ սեղանատամն արդէն ստացերէր , Պարոն Բուշեր պեղողներուն պատուիրեց որ իր բացակայութեան ատեն , եթէ որ եւ իցէ բան զանն՝ ամենեւին չխախտեն և զան խաղի իրեն խնայեն : Իրօք ալ , Մարտի 28ին պեղող Վաստօրն զնայ անոր խմայ տալ որ սակրի նման մէկ բան կուղին մէջ կերէի : Պարոն դը Պերթս հոն երթալով՝ երկիրն Վաստօրի ըսածին պէս դտաւ . և ոսկրի ծայրն , որ իր խշտին մէջ թաղուած էր , երկու հարիւրամետրի չափ դուրս ցցուեր էր : Պ. դը Պերթս կամելով զայն ամբողջ ձեռք բերել , փայտատուով անոր շրջապատն բանալ տուաւ և ամբողջ հանեց հողէն ի մեծ ուրախութիւն իւր » :

Նա իր նախատեսութեան մէջ չէր խաբուեր , առամն զգլուխն ծանուցելէր . և հողէ հանած կտորն մարդոյ ծնօղ էր . — որով երեւելի մէկ խնդիր լուծուեցաւ : Պեղական այս մարդս , դուրս առաջինն (1) է , որոյ երկրաբանական դիւքն ամենայն պար-

նաստեղծութիւն Եւրոպայի Հանայարաններուն մէջ դտաւ կարուի : Կլմնայ միայն Չանուածի անկօրուք աստուածակրակի հանրութիւն ստուակ , որպէս զի այս շանար գիտարիւնս Հայոց մէջ ալ անկող ուսմանց կարգն անցին :

(1) Այս և այսպիսի խնդիրներ , որք մեր աչքին մտած են և անեւեկն արժէք չունին , Եւրոպացոց աչքին , ընդ հակառակն , մեծ կշիռ ունին : Այդիս ամենեւեկն շրմեղեղե կարացուէր . այժմ շնորհիւ երկրաբանութեան , այն ամեն տեղ ընդունուած է . առայ

զուժեամբ հաստատուած է (ըստ որում, յաջող դիպումով, վիաներ ալ հոն գտնուեցան) . բանի մի հարիւրամետր հեռի կար նոյնպէս դայլախաղէ տաշուած մէկ տապար, նոյնպէս հողին մէջ խրած, ուստի Պ. Բուշեր դը Պերթիսի հրաւիրմամբ, Պ. Օսվարդ Ղիսկը, նորահաս հնագէտն և ճարտար գծագրիչն, որ Աբրիլի գնացող գիտուններուն լաւ ծանօթ է, հանեց բայց ոչ առանց թոխրի ծծանդակութեան :»

« Մէկ բան, որ բոլոր հանդիսականներուն դարմանք պատճառեց, այն էր, որ ծնօտի, տաշած գայլախաղերու և կրօնյա խիճերու գոյնն ճիշդ նման էր զանոնք պարունակող հողի գոյնին, որ էր մուգ և գրեթէ սև, բոլորովին տարբեր վերի կուղերու դեղին և մոխրագոյն գոյնէն և ստորին կուղի ճերմակ կաւիճէն, որոց վերայ զետեղուած էր այն :»

« Վերի կուղերն, զատարար չափերով գտան որ պեղական ծնօտն և տապարներն 4 մետր և 52 հարիւրամետր մակերևոյթէն խոր թաղուած էին և կաւիճին՝ շատ մօտ : Մուլին-Քիլնոնի կուղն ձորի գագաթն եղած տափարակի վերայ ըլլալով՝ Սօմ գետի եւ ծովու մակերևութէն 30 մետր բարձր է :»

Կենդանեաց Գոսփօրակներին : — Ետտ անդամ կպտտանի որ ծովու ձկանց եւ բանի մի կենդանեաց միան փտեղէն յառաջ կըստարի : Այս երևութիւն պատճառներն են գիճութիւն, թթուածին և ջեր : Պ. Հանկել գերմանական գիտնական մէջ օրագրի մէջ այսպէս կիսօրի խողի մի վերայ տեսնուած երևութիւն վերայ : « Լոյսն ձերմակ արծաթազոյն էր . և մօտաւոր առարկաներն կըստարէր . սակայն մակերևութական էր միայն . ըստ որում դանակով միան կտրելէ յետոյ նոր կտրուած տեղն խաւար կմնար, մինչև որ հաւանականաբար օդի թթուածինն ազդէր : Գոսփօրական նիւթն իւղալից էր, ուր Հանկելն չկրցաւ գործարանաւոր կենդանեաց հետք նշմարել : Երբ, այկօզ, այրող սօստակի հեղուկ, (տար մինչև 40° հարիւրաչափ) և ցուրտ ջուր վրան թափելով՝ լոյսն աներևոյթ կըլլար : Բայց և այնպէս այս յետին երկու պարագաներու մէջ, կենդանի մարմինն իր բնական բարեխառնութիւնն ստանալուն պէս, լոյսն ալ կերելէր : Գոսփօրականութիւնն աներևոյթ կըլլար երբ խողի միան պարապի մէջ կղնէին կամ ածխային ազի (acide carbonique) մթնոլորտի մէջ, և դարձեալ կերելէր երբոր քիչ մի թթուածին հոն կստցունէին : Գծմբային ազն (acide sulfurique) նոյնպէս լոյսն կղնէր : Կենդանական իւղն լոյսոյ տեղողութիւնն կնուաղեցնէր, ինչպէս նաև թորեալ ջուրն . բայց կենդանեաց մարմնոց դպչելովն՝ այս հեղուկներու Գոսփօրականութիւն չէր հաղորդէր :

Այրածի դեղ : — Ահա այրածն ողջնցունելու դարման : Ամեն բանի համար մտնուալ պէտք է : Եթէ մարմնոց մէկ տեղն այրի, ա՛ն մէկ պողոնց ալուր և վրան ջուր թափելով շիտթ ըրէ, եւ այրած մորթոյ վերայ դիր որպէս զի օդոյ հետ հաղորդութիւնն կտրուի : Ասկիճն խկոյն կանցնի .

կկարճուէր որ ջրնեղեղէն առայ բոյսք և անասունք միայն կային . այժմ հաստատուեցաւ որ մարդ ալ կար ջրնեղեղեալ ըստա՛ խաւարուն մէջ բարդուա՛ : Ետտ անգաւթաւոր պիտի ունենանք այս գիտութեան վերայ իօսիլ, զոր սրտի մոտք ուսանք Փարիս :

Եւ քանի մի ժամէն յետոյ այրածի հետքն անգամ չեն մնար :

Ազգախառն Ամուսնութիւնք

Պ. Բօննաֆոնտ իր յիշատակարանի վերջն այս բովանդակութիւնն կղնէ ազգախառն ամուսնութեանց համար, որ ըստ բաւականին կցցնէ անոր նպատակն :

« Վերոյիշեալ դիտողութիւններէն կեղրակացնեմք :»

1. Ամեն ազգ և ամեն ժամանակ ազգախառն ամուսնութիւնն քառակար համարերէն մարդկային ցեղից կատարելութեանն :
2. Քաղաքական և կրօնական օրէնքն միշտ եւ ամեն ատեն արգելներն դայն :
3. Ազգախառն ամուսնութիւններն այնչափ այլ ամեն զգայարանաց եւ գործարանաց վերայ կազդեն, որչափ լսելեաց վերայ : Խուլ և համրերու վերայ հաւքած ծանօթութիւններն այս խնդրոյ վերայ հետարբրարական տեղեկութիւններ կպարուենակեն . . .
4. Եղած յիշատակարաններն բաւական են ազգախառն ամուսնութեան դէջ հետեանքն ապացուցանելու եւ այս կերպ զուգաւորութիւններս խափանելու ամեն հնարք բանեցնելու կարեւորութիւնն :

Օրսնան փողեր կամակ ուղարկելու համար :

Օրսնան փողով թուղթ ուղարկելու առաջին փորձն Լոնդոն եղաւ : Փաստի ընդհանրական վարիչն և թղթաղորդմի հնարօղն ներկայ էին այս փորձիս : Եամակի ծրարներն Էստեր-Սքվերի կայարանէն Եալ-Ելլայօզ փողոցի արևմտեան հիւսիսային կայարանն նետուեցան . և 55 ակնթարթի (մէկ վայրկեանէն պակաս) մէջ իրենց տեղն հասան : Լորդ Ստանլէյն և Պ. Բոլանդ Հիլն փորձի կատարեալ յաջողութեանն վկայեցին և որոշեցին որ շուտով թղթոց երթևեկն ի ձեռն օրսնան փողի ըլլայ այսուհետև :

Այս ճարտար գրութիւնն Գրանսա ևս պիտի ընդունուի, գոնէ ի Փարիս : Առաջարկութիւնն կըննուի . և ձեռնարկութիւնն ոչ անսոգան պիտի ըսկսի : Օրսնան փողն ի գործ դրուի պիտի ոչ միայն երկաթուղեաց կայաններէն մինչև Փաստի պարտոն թուղթ տանել բերելու համար . այլ և նոյն կայաններու և թաղերուն մէջ :

Զմուսան դիակաց Ամերիկայի : Ամերիկայի Միացեալ-Տէրութեանց մէջ դիակաց զմուսնն յաճախեր է, եւ հետեալ կերպիւ կընեն : « Սրբի դիակարգն (զմուսոն) մէկ երակ կիմնուէ, ուր կարելի ըլլայ գրեխի ծայրն մտցունել : Թւի վերի մասն եղած հիւսկալ երակն կամ պարանոցի երակներէն մէկն շատ յարմար է այս գործողութեանս : Զմուսելու հեղուկն այս երակներու մէկուն մէջ կհոսեցնէ, որ է շիւկ կամ սիւրյակ եղած սնդիկ (փոսօսթրօլիւս դը մեռկիւս) մինչև որ հեղուկն մարմնոց ամեն մասերուն մէջ թափանցէ : Հեղուկն երբեմն ջրի կմնայ . երբեմն ալ այնպէս կպատրաստուի, որ ջերմ եղած ատեն հեղուկ կմնայ եւ պողոլով շատ կամ քիչ կկարծրնայ : Հեղուկն դիակին մէջ լեցունելէն յետոյ երակի բերանն կգոցեն եւ զգուշութեամբ կկարեն այն ծակն, զոր պէտք եղեր էր, մորթին մէջ բանալ, որով եւ գործողութիւնն կմնայ :» Ամերիկայի

դիմուորական աստիճանաւորաց մեծ մասն, որք պատերազմի դաշտին մէջ մեռան, այս կերպիւս զմուսեցան և իրենց ընտանեացն ուղարկուեցան : (Cassell's Family Paper.)

Մէճմուայի 551 թիւն կարգացինք . եւ խորին կարեկցութենէն զատ այլ բան չզգացինք : 11 տարի թուղթ մըրէ, 11 տարի փորձ և հմտութիւն ստանալ . անտեղի յարձակումն ընել, աղբիւսներէ հաւքած չարախօսութեանց ապաստանիլ եւ մեր հարցմանցն եւ պահանջմանցն եւ ոչ մէկուն անգամ պատասխանել . ա՛հ, տախա աններելի է, անտանելի է, ամօթալի է : Մէք, Մէճմուայէն գրողեալ մարտի ասպարէզն իջանք, մեր կրօնաւորական անղէն կուրծքն անոր ամեն երեւակայական շանթերուն դիմադրեցինք, հարուած տուինք և հայ հոյութեան հարուած ստացանք . կըռեցինք մեր ոտնիս հանձարի, հմտութեանց և տրամարանութեան չափն եւ տեսակն . եւ չորս դիւ դատար կութիւն միայն տեսնելով, լաւ ևս, ուրուականներ միայն, կամիտիեմք մեր դրօշակն և զինադադար կընեմք . այլ ոչ հաշտութիւն : Աւ այժմս այնչափ բաւական յաջողութիւն է . լի եմք յուսով, որ թշնամին, ինչպէս մինչև ցայսօր, մեր թիկունքն չէ տեսեր, այսուհետև ալ չպիտի տեսնէ վասնզի մեր իրաւունքն յախտեանական արդարութեան վերայ հիմնեալ է, և մեր միակ նպատակն է մեր սիրելի ազգն իր ողեսպառ ձճիներէն ազատել, որ է յիտուեան կեղծաւորութիւն, յիտուեան չարախառնութիւն, յիտուեան բարոյական ժանտախտ : Թո՛ղ մեր անձն բանաւորի, զրգարուտի եւ բիւր անարգութիւն կրէ . մեք ասոր համար ծներ եմք փոյթս չէ ամենեւին . բայց թո՛ղ Հայութիւնն կենդանի մնա, թո՛ղ Լուսաւորչի ազատ և անարատ եկեղեցին խոզերու կոխան չըլլա . ահա մեր միակ և մշտնջենաւոր ուխտն : Ե՛մ անտա :

Խմբագրական սրարտն հարկ կղնէ մեր վերայ հրատարակել մեր թերթի էջերուն մէջ հետեալ նամակն, զոր կուղղէ մեզ Մանչեստրի Պատուելի բանիբուն և հայրենասէր ազգայիններէն մէկն :

Մանչեստր . 4 Յուլիսի 1864 .

Գերապատիւ Խմբագիր Երկրագունդի

Մէճմուայի 551 թիւը, փոխանակ Երկրագունդի հարցմունքներուն, յօդուած առ յօդուած պատասխանելու և իր անցեալ և ներկայ չարախօսութեանցը խարխուլ ամբարտակը, կամ նոր նեցուկներ դնելով, բանել թարթափելու որպէս զի անոնց փլատակներուն տակ ինքն ալ մէկ տեղ գայթ ի գլոր խայտառակութեան անդունդը չըզլտորի, Մէճմուան, կըսեմ, մանրամասնութեանէ կիտախի, ապացոյցներէ կը խրտնի, ձեղութենէ կըհաղածուի, իր փրկութիւնը անսահմանի, ամայիլի և դատարկութեան մէջ կը փնտռէ, ուր լեղուազարութիւնը միայնակ կընայ ճախրել և որ տրամարանութեան, տրամախոչութեան և մարդկային արժանապատուութեան հակոտնեան է :

Ինչ և իցէ, Երանանչորհ Հայր՝ աս դիտողութիւնները մէկ դի թողուք որովհետև ամեն դրագէտ, խելացի և անկեղծաւոր անձը Մէճմուայի և Երկրագունդի վիճարանութեան սկիզբը մէջը և վերջը կարգալով՝ լաւ հասկցաւ թէ ո՞վ կախը սխաւ, ո՞վ քաջարար դիմադրութիւն ըրաւ, ո՞վ չարախօսութեանց ապախնեցաւ, ո՞վ

իրուամբ վարակեցաւ, վերջապէս, ո՛վ մարտի ստարտէն բռնած կեցաւ և ո՛վ անկէ փախաւ: Ասոնք զիսոցուած ըլլալով արդէն, կինդրեմ ձեր Սրբութենէն Երկրագունդի էջերուն մէջ տեղիկ մը չնորհեցաւ մեր ընելիք մէկ երկու զիտողութեանցը, այն անարգական ոճին դէմ, որով Մէծնուան, առանց աջուճախ նկատելու, յանդը նարար մեր ազգային եւ լուսաւորչակից հասարակութիւնն անպատիւ կընէ: Ի՞նչ կընչանակէ նախ Մէծնուայի «Մանչեսթրի բարեկալ ժողովուրդ» խօսքն. եթէ քարեկալ բառն առջի ստեղծները առարինի, անկեղծ և այն կնչանակէր, այժմ, մանաւանդ Մէծնուայի զրչին ծայրը այլ իմաստ չըկրնար ունենալ. բայց եթէ միամիտ, պարզամիտ, միով բանիւ, ուսմիկ և տխմար: Արդ Մանչեսթրի ժողովուրդը, Մէծնուայի կարծածին չափ բարեկալ կամ տխմար չէ և ոչ ալ իր հովին Մէծնուայի հովուն պէս օտար երկիր պատրաստուած, օտարի ձեռքով պատրաստուած եւ իր կոնակն բնուցուած, որ ուզէ չուզէ՝ անոր լուծը բաշէ: Մանչեսթրի ժողովուրդը, պէտք է, դիտնայ Մէծնուան, որ Անդլիա կրնակի եւ ազատ է. գիտէ իր ազգային պարտքն, կճանաչէ իր կրօնի սրբութիւնն, կյարդէ մարտը բարոյականութիւնն, եւ նախանձախնդիր է իր ազգի եւ եկեղեցւոյ ստուուայն, բաւական ձեռնհասութիւն ունի իր հովուի ընթացքն բնեղու և բաւական հմտութիւն հայերենի և Սուրբ Գրոց իր հովուի բարոյութիւնը կշտելու եւ ընտրելու. ուստի Մէծնուան կրնայ սցամ մասին հանգիստ քննալ, եւ եթէ բարի վարուց, սուրբ կրօնից այսչափ նախանձախնդիր է, թող երթա իր թրքախօս կրօնակիցներուն առատաձեռնէ իր գութն. որովհետեւ Լուսաւորչակից մը իր կրօնական պարտուց տեւ իր հովուի վարդապետութեան մասին, Այլա կրօն Հայէ մը ոչ խրատ, ոչ ազգարարութիւն եւ ոչ իսկ քարեկալ մաղթանքներ ընդունելու յօժարութիւն չունի բնաւ: Այս է ահա Անդլիոյ Հայ ժողովուրդեան դրոշմը:

«Եթէ Նախախնամութիւնը զուժ ունի տառապեալ Հայ ազգին վերայ, կըսէ Մէծնուայ, բիշ ժամանակէն Մանչեսթրի հովին աչքն ալ կբացուին:» Այո՛, Պ. Մէծնուայ, Նախախնամութիւնը զուժ ունեցաւ եւ մեծ զուժ ունեցաւ Մանչեսթրի հովին վրան, անոնց Եահապարեանց վարդապետի պէս արթուն, զիտուն, հոգեւէր եւ հայրենասէր հովու պարզեւեղով այո՛. Նախախնամութիւնը արդէն տասն տարիէ ի վեր մեր հօտի աչքը բացելէ եւ մեզ ներշնչեր սր երկար տեսութեամբ, յաճախ փորձառութեամբ, հասուն քննութեամբ այնպիսի հարցազուտ հովու բնութեմը մեզ: Ես եւ իմ բոլոր կրօնակիցները Մանչեսթրի երկու բուն միայն կհանդերձը Նախախնամութենէն, այսինքն է, որ նախ՝ ողորմելով մեր հօտին՝ մեր հովուին կատարեալ բժշկութիւն չնորհէ եւ երկրորդ՝ ճիշդութիւնը, որ մեր ազգի ահագին եւ միակ թշնամին է եւ կենսամաշ ցեղը, որչափ կարելի է, շուտով մեր սիրելի ազգի ծոցին արմատախիլ ընէ այժմ եւ միշտ եւ յաւիտեան յաւիտենից. ամէն:

Ո՞նի է հօտէ Մանչեսթրի Հայոց:

ԿՐՕՆԱԿԱՆ-ՍԻՍՏՆՈՒԹԻՒՆ
[ՏԼԵՍ ԻՆ 13]

Յիսուս - Քրիստոս անոնց ըսերէր. «Ինչպէս իմ Հայրս զիս ուղարկեց, եւ ալ զմեզ կուղարկեմ»

(Սուրբ Յովն. Ի. 21.) : — «Գնացէ՛ք ամեն աշխարհ, բարոգեցէ՛ք զԱւետարանն ամեն արարածներու, և անա սքանչելագործութիւններն, որք ձեզ ուղեկից պիտի ըլլան» (Սուրբ - Մարկ. Ժ. 2. 15. 17.) :

— «Գնացէ՛ք որեւէն եւ ուսուցէ՛ք ամեն յողովորոց զանոք մկրտելով ու խրատելով որ պահեն ամեն, ինչ որ պատուիրեցի ձեզ» (Սուրբ Մատթ. Ի. 12. 19—20.) : — «Պէտք էր, որ Քրիստոս չարչարուի ու յարութիւն առնու. եւ Անոր անունովն ամեն ազգաց մէջ ապաշխարութիւն ու մեղաց թողութիւն բարոգուի Երուսաղէմէն սկսելով: Արդ դուք էք այս բաներուս վկաներն: Ահա ապա ձեզ պիտի ուղարկեմ իմ Հօրս պարզէն, որ ձեզ խոտապուած է. բայց մնացէ՛ք Երուսաղէմ բազաքն «Միշտ որ երկիւրեքն զօրութիւն առնուք» (Սուրբ Գառն. Ի. 44. 49.) :

Սուրբ Գրոց այս բնաբաններս, մանաւանդ այս բառերս. ես առաքեմ զձեզ. գնացէ՛ք ամեն աշխարհ, բարոգեցէ՛ք, ուսուցէ՛ք, մկրտեցէ՛ք, լսալսեցէ՛ք, որք ձեզ ուղեկից պիտի ըլլան. դուք վկաներ էք, երկիրքէն զօրութիւն պիտի ստանար: Աս բոլոր բառերս բայարձակապէս և բառ առ բառ առանձնական և հրաշալի գործողութեան գաղափար մի կայտնեն, բերանացի վկայութեան վարդապետութիւն եւ բարոգութիւն Աստուծոյ գործակցութեան վերայ յեցեալ: Ասիէ կհետեւի որ 1. Յիսուս - Քրիստոս երբէք չէ պատուիրեր իր Առաքեալներուն իրենց բարոգութիւնն գրով աւանդել. 2. անոնց ըրած բերանացի բարոգութիւնն ոչ կարելի է արհամարհել, ոչ ալ ստորին համարել բան ինչ, որ գրով թողուցին, որոցմէ շնուած է Նոր Կտակարանն:

Պիտի շարունակուի

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ:

ԴՐԱՍ, ԿՏԱԻՆՂԷՆ և ԲԱՄԲԱԿ: Լճոն, Մանչեսթր և Լիվրպուլ. 2 Յուլիսի:

Այս շաբթուան Անդլիոյ բանքի հաշիւն այնպէս է. մետաղեայ դրամը 121,212 Լ. Ս. և սակետի դրամը 641,407 Լ. Ս. նուազեր են: Այս փոփոխութիւններու սրտածառն, մէկ կողմէն կատարութեան եկամուտքի վճարումներն, և միւս կողմէն, նոր ամսուն 4ին վաճառակաւական պատրաստութիւններն և Յունիս 30 տարուոյն կէսին սեղանատանց հաշիւներն զոցուելու ժամանակ՝ շատերուն իրենց հաշիւն վարկի կողմն մեծ կշիռ ցուցնելու բաղձակն ըլլալով՝ տոկոսի դեղն վերայ մտաւայ աստուծի համար երկիւր չեմք զգար. և բառ՝ մեզ, աւելի հաւանական է անոր իջանիւն քան թէ բարձրանալ:

— Երկու շաբթի օրուան լորդ Փալմերստոնի խաղաղական յայտարարութիւններն Սթոք Էքշընձի գրեթէ բոլոր արժողութեանց գիններն բարձրացուցին: Եւ աւելի կբարձրանային թէ որ բանքի այնպէս զիջրին և Փարիսի բօսպն գիններուն սրաղութեան տկարացուցի աղեցութիւնն յըլլար:

Վերջին գիններն հետազոտով այսպէս են. Անդլիա 30/0 90: Տրանսա 30/0 66,5: Տաճկաստան 60/0 (1838) 70: Կոնստնտնուպէ 48½: Եգիպտոս 70/0 102: Հնդկաստան 50/0 104½: Ռուսիա 50/0 89: Կոնստնտնուպէ բամբ. փոխ 70/0 63: Միացեալ Նահանգք 50/0 53: Էմիլիոն Օթթոման բամբ. 18: Օրիստաս Լիւնքիսիլ բամբ. 10½:

— Կանադայի սրտեղազմն իւր արդի փորը ասպարէզէն դուրս շտաբձուելուն ստուգութիւնն և Նիւ Եօրկ բամբակի բարձր գիններով ուղուելուն լուրն Լիվրպուլի շուկային այս շաբթուոս զօրանալուն նորատեղին և կարևոր գործողութիւններ եղան, ընդհանրապէս լիւրջէն կէս փինի բարձր գիններով: Նիւասան արժանի է, քանի մի ժամանակի ի վեր, աղէկ տեսակ և երկայն թեղով բամբակներու համար ցուցուած կողմնակցութիւնն. ձեռնագործողաց և վաճառակաւանց ատորին տեսակ բամբակէ շնուած ստրանքիւ կրամ գանաղան միասններուն և վտանգներուն հետեւ:

Թիւնն է: Յարտի կտեսնուի որ մէկ օր Ամերիկայի բամբակի նորէն գալ սկսի նէ՛ ստորին տեսակ բամբակներն որ և իցէ դնով անգամ անոր հետ մրցելու անկարող պիտի ըլլան. ուստի ամեն բամբակ մշակող երկիրներու պարտքն է աղէկ տեսակ բամբակի մշակութիւնն քաջարեւել երկրին հին սերունդուն տնդ ուրիշ երկիրներու ուժով սերունդ գործածելով, որ մէկ օր Ամերիկայի բամբակին հետ մրցելու կարողանան: Այս պատճառաւ բերկրութեամբ լսեցինք Եգիպտոսի փոխարքայի հինգ հարիւր թօն սերմ Այսի և Սելանիի կողմն բաշխելու համար նուիրելն: Երանի թէ ամեն երկրի կառավարութեան գլուխն երդնին այս փառայիս բամբակի մշակութեան համար ցցուցած արթնութիւնն իրենց օրինակ բռնէին:

— Ամերիկայի բամբակն շատ կհիստուի, մանաւանդ դուրս խրկուելու և առաւելապէս Նիւ Եօրկի համար. գիններն անցեալ ուրբաթէն ի վեր, լիւրջէն մէկ փեննի բարձրացան. Սի Այլանի տեսակն կուզուի. և լիւրջէն մէկ փեննի սուղացաւ. Բրազիլի, Փերնամբու և Բալիայի գիններն, լիւրջէն ½ էն ½ փեննի աւելցան: Եգիպտոսի տեսակներուն վերայ մեծ վաճառումներ եղան լիւրջէն ½ փ. բարձր գիններով. Իգվիի տեսակներուն ալ աւելի խնդիր կայ. աղէկ տեսակներն ½ փ. աւելի կարժեն. իսկ ստորիններն ծախել զժուար է. Արևելեան Հնդկաստանի ծախողներն բաղձալծին են. բայց լաւ տեսակներն, մանաւանդ ապիտակ Սուրբի բամբակն փնտուեցաւ ½ էն ½ փ. բարձր գիններով: Նոյնպէս դաւիւր սպրանքի վերայ կարևոր աւելումներ եղան:

— Դարձուածախքն է 86,180 բալ. որուն 14,080 նոտրեւափի 22,820 նոտրս խրկուելու և 49,280 նոտրքն սպառման համար են. համարն կայ 303,800 բալ անցեալ տարուան այս ժամանակի 352,042 բալ համբարին դէմ:

— Այս երկու շաբթի երկուսն Փարլամենտի մէջ նախարարաց հարցոցած տեղեկութիւններէն յայտնուելով որ Անդլիա չարտաստորի Գանամագի օգնել Գերմանիոյ հետ զժբախտաբար նորէն սկսած պատերազմին մէջ, և թէ Մեծն Բրիտանիա արդի ամօթամտական քաղաքականութեան մէջ պիտի կենայ, աւելի քաջալերել հոգի առաւ Մանչեսթրի շուկան, թէպէտ Լիվրպուլի շուկային զղացածին չափ չէ: Ամէնէն աւելի բարձրացած ապրանքն 7/8 և 9/8 բասայի կտաններն են. և այս շաբթմանս մասնակից եղան Դ Մարքայի ամեն աղէկ տեսակներն, նոյնպէս ալ լաւ մանածներն: Հնդկաստանի յարմար կտուք և մանածք համեմատաբար տկար են, որչափ որ Բուսթայի և Կալիպայի հետադրական յաճող լուրեր ալ հասան. բայց կյուսացուի որ այս վերջին ապրանքս դեղուց մտադրութիւնն դրաւեն, թէ որ Լիվրպուլի շուկային արդի դէպ ի վեր միտումն յառաջիկայ շաբթու մէջ ալ շարունակէ: Սնանկութիւն: Չ. Բլէ և Որդիք Կատաղորձք: Պարտք 105,000 Լ. Ս:

Յուցակ գնոց և առևտրական տեղեկութիւնք հայթայթեալ Պարոնացի Չորձ Ֆրեզր Որդի և Ընկերաց (George Fraser Son, and Co.) յանձնարարական վաճառակաւք և Մանչեսթրեր:

		Բամբակի գիններու տարբերութիւնն	
		գին 1864 ամի:	գին 1863 ամի
2 Յուլիսի	Նոյն տեսն փեննի.		
Ամերիկայի Սի Այլանդ	0 / 0	43 / 52	
Եգիպտոսի	28 / 32½	22 / 24	
Զմիւռնիայի	23 / 26	18½ / 19½	
Սուրբի	13 / 25	0 / 0	
Մաղրաբի	0 / 0	0 / 17½	
Բանկալայի	13 / 25	13½ / 14½	
Չինաց	10 / 19½	15½ / 16½	

ԿՏԱԻՆՂԷՆ ԶԵՌՍԳՈՐԾ ԿԱՄ ՄԱՆԻՅԱՏՈՒՐԱ ՄԱՆՉԵՍՏԵՐ

Անթաի Մադափոլլան—Grey Madapollams.

Լայնք	Հարկանք	Թիւն	Տանգրութիւն	Երկայնութիւն	Հասարակ տեսակ	Առաջին տեսակ
31	13 X 8	2 8	24	6 / 7½	6 / 10½	
32	14 X 10	3 0	"	7 / 9½	8 / 11½	
"	14 X 13	3 2	"	8 / 3	8 / 6	
"	16 X 15	3 8	"	9 / 6	9 / 10½	

Անթաի Բասայի կտուս—Grey Printers.

26	14 X 13	6 8	58	17 / 6	18 / 0	
34	16 X 16	8 8	50	23 / 1	24 / 6	
"	17 X 17	9 4 6	"	25 / 9	26 / 9	
36	16 X 16	9 6	"	25 / 3	26 / 3	
"	17 X 17	10 0	"	27 / 6	28 / 6	
"	17 X 19	10 8	"	29 / 6	31 / 3	
"	19 X 19	11 0	"	33 / 9	35 / 0	

Բոլոր տեսակներն սուղան և գիններն 6½ Պփ. աւելցած են:

Անթախ Կարթա — Grey T Cloths.

Table with 4 columns: No., Dimensions, Price, and another Price. Rows include 12x10, 12x12, 15x14, etc.

Հասարակ պն ապի ներքն անփոփոխ են. բայց լառ տեսանիքներն 3 փ. թօփին բարձրացան :

Անթախ Ամերիկան — Grey Long Cloths.

Table with 4 columns: No., Dimensions, Price, and another Price. Rows include 17x17, 14x11, 14x12, etc.

Անփոփոխ են :

Անթախ Գրոնինկա — Grey Shirtings.

Table with 4 columns: No., Dimensions, Price, and another Price. Rows include 12x9, 14x10, 14x12, etc.

Նշանակելու ար. ժանի փոփոխութիւնն չկայ. բայց զիններն կորստուան :

Անթախ Մեքերներ — Grey Jacquets.

Table with 4 columns: No., Dimensions, Price, and another Price. Rows include 10x8, 12x12, 14x14, etc.

Անփոփոխ են եւ կարի չեն փոփոխուիր :

Անթախ Մուլա — Grey Mulls.

Table with 4 columns: No., Dimensions, Price, and another Price. Rows include 10x8, 10x9, 12x11, etc.

Գոտոր բարձր չեն. բայց զիններն Հաստատուն են :

Ճերմակ Սալաչիոր — White Tanjibs.

Table with 4 columns: No., Dimensions, Price, and another Price. Rows include 12x9, 14x10, 12x10, etc.

Գիններն բարձրա- նալու կփոխեն :

ՄԱՆԱԾԳ

Վառոր Տուխտ — Water Twist.

Table with 4 columns: No., Dimensions, Price, and another Price. Rows include 4/14 մթն. թիւ, 12/1, 16/24, etc.

Աւելի կփոխուին բարձրացած զիններով :

Մուլ Տուխտ — Mule Twist.

Table with 4 columns: No., Dimensions, Price, and another Price. Rows include 4/14 մթն. թիւ, 12/1, 16/24, etc.

Աւելի ինդիք կայ ուժեղ զիններով :

Էքտրա Մանած — Extra Hard.

Table with 4 columns: No., Dimensions, Price, and another Price. Rows include 4/14 մթն. թիւ, 12/1, 6/24, etc.

Սալաչիոր լաւագոյն են զիններն եւ վաճառումներն :

Կրկնաթել Մանած Հիւսելու և Կարելու

Double Yarns, Knittings, and Sewings.

Table with 4 columns: No., Dimensions, Price, and another Price. Rows include 4/14 մթն. թիւ, 2/9, 6/24, etc.

Աւելի կփոխուին, եւ ամեն տեսակի զիններն լիպելին կէս փ. բարձրացան :

ԲՈՒՐԴ : Լիւրսուլ և Լոնդոն : 2 Յուլիսի :

Անցեալ ամիսն բուրի առևտուրն հանդարտ էր, և պետքից պահանջմանց չափ միայն. ունեցողներն ամբար կպահեն, և զիններն իջնելուն նշան չկայ : Գաղաքականութեան անաւարտ խնդիրներն կտարբեր ունեցողներն պահել մինչև որ հորիզոնն արարուի : Օտնոր բուրդ բաւական ծախուեցաւ : Քիլիի լաւ բուրդներն բարձր զինով ծախուեցան, ինչպէս նաև ճարպոտն : լալ փերուինն հազար բաւոր բալետ անփոփոխ զինով : Բույնոս Էրինն թոյլ էր : Արեւելեան Հնդկաց բուրդ կուզուի և բարձր զինով բաւական ծախուեցաւ : Ալբաիկայի զիններն բարձրացան : Անգլիոյ և Իրլանդիոյ բուրդներն բարձրացան շիփթութեանց պատճառաւ կանգ առերեն :

Table with 3 columns: Item Name, Price, and another Price. Rows include Եղիպտոսի ճերմակ լաւն, Ալբաիկայի վառնիկ և Սլոպիայի լաւն, Էնկիլիի ճերմակ ֆլիլիկ, Իզմիրի լուացուած Ա. տեսակն, Միդելի լաւն, Պարսից ճերմակ Ա., Իտալիոյ լաւ մերինոս, Սպանիոյ Լոնեզա, Բրուկի լուացուածն, Նոր Չեւանդի, Մեքսիկայի

ՄԵՏԱՔՍ : Լոնդոն : 2 Յուլիսի :

Մետաքսի շրջաբաղկանն, ամիսն մի անգամ ելելով, Եւրոպ. գոնեղն ալ սպուռեցան, մետաքսի առևտուրի վերայ ամիսն մի անգամ պիտի խորհրդածէ, և անոր զիններն փոփոխէ : Եւրոպոս մէջ ծախուեցան 13,094 լիպրէ հում մետաքս, որոցմէ 10,434 Ռուսներով. 212՝ Բուրից. 2,046՝ Համբուրգ. 402՝ Բելգիա և այլն :

Table with 3 columns: Item Name, Price, and another Price. Rows include Բանկալայի Ա. տեսակն Սուրբալի, Ռադնալորի, Չինաստանի Յատիլ, Տայամի, Յակոնի Մէքալի լաւ տեսակն, Մալուալի, Պարսկաստանի Ա տեսակն, Ռադնալորի, Թուրքաստանի. Բուրսայի ֆարքերա, Իտալիոյ Միլանի Բեքալի

ԿՅԵՆՔԻ ԱՊՐԱՆՔ :

Առաջիկա ամիսն Եւրոպայի 3 ինչի. Յուլիսի Գոտոր բարձր չեն. բայց զիններն Հաստատուն են : Աւելի կփոխուին բարձրացած զիններով :

Table with 3 columns: Item Name, Price, and another Price. Rows include ԴԱՔԱՐ : Բանկալայի Կապիոր, Բենարկի ճերմակն, Դառի, Մաղրասի ճերմակն, Չինի Արամի ճերմակ և զեղինն, Թուի տեսակն, Բրազիլի ճերմակն, 10 լիպրանոց գլուխ, Հոլանդացի ճերմակն, Արևմտեան Հնդկաց միջակ, Գուստոմանայի լաւ սեն, Մանիլայի, Յալայի, ՍՈՒՐՃ (բազմէ) Մէքսիկայի կամ Լոնդոնի, Յովայի և Բաւարիայի, Պորոս Իրիլիցին, Ալե Գոմիկոյի

Large table with multiple columns: Item Name, Price, and another Price. Rows include ԲՐԻՆՁ Բանկալային, Մաղրասի, Փանոսային, Կարոլինի, ՅՈՐԵՆ Օրեայի, Գուտոր բարձր չեն, Միացեալ Նահանգաց, Գ.Ա.Ր.Ի ՄԱՐԱՅՈՐԵՆ, ԿՏԱՎ ԱՏ Եղիպտոսի, ԿՈՃ (զենեկներ) Յամպուրի խանթարն, Ամերիկայի, ՌՕՄ Յամպուրի, Կղզեաց և Հնդկաստանի, ՊՂՊԵՂ (բեք) Մաղրասի սեն լիպրէն, Սիւլափորի սեն, ճերմակ տեսակն, ԹԷՅ Կոնգու, Սուլթա, ՏԱՔԻՆ (բաւար), ԱՅԻՕՆ Թուրքաստանի, ԽԷԺ (զամբ) Արաբիոյ խանթ, Բարբաբիոյ, ԳԻՏՈՐ (մազը) Թիւրք. կապրոն, Եւրոպ. կապրոն, Եւրոպ. կապրոն, ԶԵՂԻ Պարսկաստանի, ԿԱՂԻՆ ՎԱՅՐԻ (փայլամուտ) Թճօն, ՏՈՐՕՆ (բեք բոխա) Իզմիրի խանթ, Արաբիոյ, Արաբի և Կիպրոսի, Բոմբայի, ԿԱՆԵՓ Ռեպայի, Մանիլայի, Բոմբայի, ՈՐՂԱՆ ԿԱՐՄԻՐ (բրոն) ճերմակ լիպրէն, սեն, ԼԵՂԱԿ (շիվիտ) Բանկալայի լաւն, միջակ և ստորին, Ուլին, Մաղրասի ամեն տեսակն, Քիւրբակն, ԵՆԳԵՆ Խանթ. լիւր. 6, ԵՆՍԱԻՐ, ԳԵՐԸՄ ԹԱՐԹԱՐ Յրանասայի, զեղին, Թուրք. ՄԱԳՆԵՉԻԱ, ՎԱՐԳԻՆԻՂ (զիւլ կաղի) Օնցան, ՄԵՂՐԱՍՈՄ Հնդկաստան. թճ. լիւր. 10, Ամերիկայի, ՃԱՐՊ Պետերբուրգի Մ. Շ խանթ, Սեւ ծովին եկածն, Հարաւային Ամերիկայի, ԹՈՒՉ (ինճիթ), ՉԱՄԻՉ Վալանի, Իզմիրի կարմիրն, Սուլթան Ա., ԶԷԺ Կեխուրայի 252 գալոն (թճ), Արևելքի և Մալիայի, Թիւրքաստանի, ՄԵՏԱՐ. Կարմիր. սանի տակ, Թիւրք (շիտ), ԶԻՆԳ, ԵՐԿԱԹ ձող, գամցու, Թիւրք, ԿԱՊԱՐ (բուրդուն) Թիւրք, ԱՆԱԳ (քալայ), ԹԵՆԷՔԻ փայտի ածուխով i.e

ՏԵՐ ԵՒ ԽՄԲԱԳԻՐ Կ. Վ. ՇԱՀՆՍՉԱՐԱՆՅ ՄԱՆՉԵՍԵՐ Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԻՐՈՒՄ

Printed and published by K. Vardapete Shahnazarian. 151, Rumford-street, Chorlton-on-Medlock, Manchester.---Tuesday, July 5, 1864.